

EPISCOPUS OECUMENICUS
PENTECOSTALE VISIE OP HET BISSCHOPSAMBT
Prof. dr. Cees van der Laan

Prof. dr. Cees van der Laan, bijzonder hoogleraar Pentecostalisme Vrije Universiteit
Reactie op J. Kronenburg, *Episcopus Oecumenicus. Bouwstenen voor een theologie van het bisschopsambt in een verenigde reformatorische kerk*, 2003.

Allereerst wil ik Hans Kronenburg van harte complimenteren met zijn diepgravend en leerzaam onderzoek naar het bisschopsambt. Het biedt zinvolle aanzetten voor een voortgaande bezinning over de eventuele invoering van dit ambt binnen de verenigde protestantse kerk. Mijn bijdrage is een pentecostaal perspectief op dit onderwerp te bieden, waarbij ik mij vooral concentreer op de Nederlandse situatie, in het bijzonder die van de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten.

Van opwekkingsbeweging naar gemeentevorming

Oorspronkelijk beschouwden de pinkstergelovigen zich als een opwekkingsbeweging, welke de barrières van denominaties, cultuur, stand en ras oversteeg. Zij zagen de kerk als een onzichtbaar lichaam van gelovigen (het mystieke lichaam van Christus). De speciale bediening van de pinksterbeweging in dit lichaam was van een exemplarische, complementaire en tijdelijke aard. De uitstorting van de Heilige Geest met het spreken in tongen zag men als bewijs, dat Jezus spoedig zou komen. Het was de spade (late) regen, die aan de laatste oogst zou voorafgaan (Jac. 5:7-8). Omdat de tijd kort was, wilde de eerste Nederlandse pinksterleider G.R. Polman geen nieuwe kerk vestigen, maar de bestaande kerken door de kracht van de Geest tot nieuw leven helpen brengen. Aan de J.H. Gunning J.Hz. schreef Polman in 1910:

Wij hebben geen naam aangenomen, maken ook geen leden, ieder is vrij te gaan waar zij behoren. . . . Wij hebben geen Apostelen of Profeten ambten, wel is de gave der profetie in ons midden, spreken in vreemde talen en de uitlegging der talen, alsook openbaringen¹.

Met betrekking tot de organisatie merkt G.A. Wumkes op: "Aan ervaren leiders bestaat grote behoefte. Elke vergadering is onafhankelijk en souverain in eigen kring"². Bij openbare zonden oefenden de gelovigen onder elkaar tucht uit door waarschuwing, vermaning of afsnijding. De leden waren onderling verbonden door een geestelijke eenheid, wederzijds vertrouwen en hun instemming met de leidende denkbeelden. Wumkes concludeerde:

Welk verloop de pinksterbeweging zal hebben en welken invloed zij op de Christelijke kerken zal uitoefenen, valt voorshands niet te zeggen. Daarvoor is de actie te jong. Maar dat het tot een organisatie zal moeten komen om iets positiefs en blijvends te bereiken, staat vast. De leiders huiveren daarvoor nog terug uit vrees, dat dan de menselijke factor teveel zal domineeren. De Heilige Geest is hun de grote organisator. Het geestesleven moet zich spontaan eigen vormen scheppen. Dan alleen is er kracht, waarheid, vrijheid. Hun aarzeling om over te gaan tot de keuze van ouderlingen en diakenen spruit voort uit dezelfde vrees. Zij zeggen: het ambt moet niet gezocht worden, maar de Heilige Geest moet daartoe geheiligde persoonlijkheden bewegen en bekwamen (1 Cor. 12:28). Alle systeem bij organisatie is de dood. Zij gaan dan ook nooit verder dan de behoefte zelf aanwijst³.

1.R. Polman aan J.H. Gunning J.Hz., Amsterdam, 12-3-1910.

2.G.A. Wumkes, *De Pinksterbeweging voornamelijk in Nederland* (Utrecht: G.J.A. Ruys, 1916), p. 19.

3 Ibid., p. 22.

Uiteindelijk heeft Polman in 1926 ouderlingen in zijn gemeente te Amsterdam ingevoerd. Ook in de omringende landen werden in de jaren twintig van de vorige eeuw de pinkstergemeenten steeds meer georganiseerd. Er ontstonden pinksterdenominaties, veelal naar congregationalistisch model. Ook andere kerktypen ontstonden. Er zijn pinksterkerken met een episcopale structuur, of met een mengvorm van presbyteriaal en congregationalistisch. Daarnaast zijn er pinksterkerken met een monarchistisch bestuur van één charismatische leider. Tenslotte zijn er pinksterkerken met een apostolisch bestuur, dat zekere overeenkomsten vertoont met het episcopale model.

Ecclesiologie

De ecclesiologie van de vroege pinksterbeweging kan worden beschreven met het concept van de Spade (late) Regen. De Spade Regen gebaseerd op Joel 2:23 en Jacobus 5:7 had een eschatologische boodschap (de tijd is kort), maar hield tevens een oproep in tot herstel van de Nieuw Testamentische gaven en bedieningen. De proclamatie van het 'Volle Evangelie' zou de kerk terugbrengen naar het plan van God volgens de Schrift.

Een specifieke vorm van dit restauratie motief is te vinden in de apostolische pinksterkerken. Hier staat het herstel van de vijfvoudige bedieningen volgens Ef. 4:11 (apostelen, profeten, evangelisten, herders en leraars) centraal. De apostelen hebben gezag boven de plaatselijke gemeenten, overeenkomend met de bisschop in episcopale kerken. Dit herstel van de Nieuw Testamentische bedieningen naar Ef. 4:11 is een radicalisering van het herstel van de Nieuw Testamentische gaven, zoals die algemeen in de pinksterbeweging wordt beleefd.

Er zijn recente voorbeelden in Nederland van bestaande pinkstergemeenten die tot deze vorm van apostolisch bestuur zijn overgegaan. Het bestaand leiderschap (oudsten, diakenen) trad af en nieuw leiderschap werd door profetische woorden van de (externe) apostel aangewezen en aangesteld. Dat hier gevaren aan kleven moge duidelijk zijn.

Nederlandse pinkstergelovigen gebruiken bij voorkeur de naam gemeente i.p.v. kerk voor de zichtbare plaatselijke congregatie. In plaats van ambten spreekt men van bedieningen. Er is in het algemeen veel weerstand tegen het vormen van een landelijke kerkverband met bovenplaatselijk gezag. De zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente staat op de voorgrond. De gemeente moet vooral een organisme zijn en geen organisatie.

Hoe staat het nu met de bisschop in de pinkster-ecclesiologie? Pinkstergelovigen baseren zich op de Schrift. Ontwikkelingen in de kerkgeschiedenis zijn daaraan ondergeschikt. Als het gaat om de bisschop (opziener) is de gebruikelijke interpretatie dat er in het Nieuwe Testament geen onderscheid wordt gemaakt tussen oudsten en opzieners. De plaatselijke gemeente wordt geleid door de gezamenlijke oudsten, ook wel opzieners genoemd, waarvan sommigen zich speciaal met de Woordverkondiging bezighouden. De laatste is de voorganger, een primus inter pares. Vanuit deze visie heeft de bisschop een plaatselijke bediening. Bovenplaatselijke bedieningen worden aan apostelen en ook wel aan de profeten toegeschreven. In de apostolische pinksterkerken worden deze bedieningen ook feitelijk ingesteld. De bisschop zoals die zich in de kerkgeschiedenis heeft ontwikkeld zou in de pinksterbeweging eerder met de apostel moeten worden vergeleken, maar dan wel een met een met charismatische gaven.

VPE

De gemeenten aangesloten bij de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten (VPE) behouden hun zelfstandigheid. Plaatselijk worden de gemeenten bestuurd door een voorganger en oudsten, al of niet aangevuld met diakenen. De gemeenten zijn aangesloten, maar ook de voorgangers zijn persoonlijk lid. In een aantal gemeenten kent men geen voorganger, maar geven de oudsten gezamenlijk leiding aan de gemeente. Twee visies dienen zich aan. De een die uitgaat van een voorganger die gedurende enige tijd in een bepaalde gemeente voorgaat, maar dan weer verder trekt. De bewegende voorganger wiens bediening

niet beperkt is tot één plaats. De andere visie gaat uit van een plaatselijk oudsten-team waarbinnen met de taken verdeelt. Vaak komt men tot de aanstelling van een leidinggevende oudste die veel weg heeft van de voorganger, maar die in principe plaatselijk blijft functioneren.

Toen eind jaren zeventig er binnen de Broederschap van Pinkstergemeenten gesproken werd over de aanstelling van de eerste fulltimer voor het landelijk werk, was de aanleiding de behoefte aan een pastor pastorum voor de voorgangers. Uiteindelijk is het een algemeen voorzitter geworden, die vanwege de vele andere taken nauwelijks aan deze pastorale functie toekomt. Inmiddels zijn er ook regiovoorzitters die voor een deel deze pastorale rol van 'omzien naar' vervullen en ook desgevraagd te hulp schieten bij problemen. De aanstelling van de algemeen voorzitter gebeurt door de algemene ledenvergadering (afgevaardigden gemeenten en persoonlijke leden). De aanstelling van de regiovoorzitters gebeurt door de regiovergaderingen.

Bij de inzegening van voorgangers in plaatselijke gemeenten is de regiovoorzitter en zo mogelijk ook de algemeen voorzitter aanwezig, naast andere voorgangers uit de regio. De dienst staat doorgaans onder leiding van de plaatselijke oudsten die ook participeren in de handoplegging.

In de algemeen voorzitter en in de regiovoorzitters binnen de VPE komen een aantal van de taken die Kronenburg in zijn profiel aan de bisschop toedicht bijeen:

1. pastor pastorum
2. schakel tussen de plaatselijke en de landelijk kerk
3. ordinator
4. middelaar bij conflicten

Zo zien wij dat in de bestuursvorm VPE episcopale elementen voorkomen, maar dat deze binnen de pinksterbeweging eerder als apostolisch zullen worden gezien.

Samenvattend kan gezegd worden dat de geschiedenis van de pinksterbeweging een andere ontwikkeling laat zien m.b.t. het bisschopsambt, dan die van de reformatorische kerken. Met voorbijgaan aan de kerkgeschiedenis gaat men rechtstreeks naar bijbelteksten die uitgaan van een plaatselijke bisschop (opziener) als een primus inter pares onder de oudsten. Voor bovenplaatselijke bedieningen verwijst men eerder naar apostolische bedieningen die zekere overeenkomsten vertonen met het bisschopsambt in andere kerken.